

УДК 339

Гусак Вікторіяаспірантка Одеського національного морського
університету, Одеса, Україна**Viktoriia Husak**graduate student Odesa national maritime university,
Odesa, UkraineE-mail: viktoriashaytan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7279-774X>

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОГІСТИКИ ЗЕРНОВОГО РИНКУ

Анотація. У роботі здійснено аналіз логістичних процесів функціонування зернового ринку, визначено основних учасників та особливості транспортування зернових вантажів. Розкрито логістичні ланки постачань, функції елеваторів і значення інфраструктури у забезпеченні ефективного руху зерна від виробника до кінцевого споживача.

Abstract. The paper analyzes the logistics processes of the grain market, identifying key participants and the specifics of grain transportation. It outlines the supply chain stages, the functions of grain elevators, and the role of infrastructure in ensuring the efficient movement of grain from producers to end consumers.

Ключові слова: зерновий елеватор, логістика ринку зерна, перевезення зерна.

Keywords: grain elevator, grain market logistics, grain transportation.

Основний текст

У даній доповіді визначаються основні суб'єкти логістичного процесу ринку зерна, їх зв'язок та послідовність взаємодії, надається характеристика основних учасників зернової логістики.

Вирішальну роль усієї системи виробництва та транспортування зерна відіграють сільськогосподарські під-

приємства різних форм власності, до яких відносять різні за розмірами підприємства, зокрема фермерські господарства, агрохолдинги, тощо.

Такі підприємства можуть збувати зерно такими шляхами як:

- самостійно підприємствам переробної галузі,
- аграрному фонду,
- через спеціалізовані (аграрні) біржі,
- експортувати,
- продаж зернотрейдерам.

Самостійний збут зерна через перші чотири канали підвищує собівартість реалізованої продукції на 20-25 %. Останній – через посередницьку структуру – знижує збутові витрати або вони взагалі відсутні (реалізація з поля) [1].

Після збору врожаю зерно піддається поетапному транспортуванню, обробці, зберіганню або переробці. Для певної партії зернового вантажу кожен з цих етапів може складатися у своїй послідовності, повторюватися або виключатися в залежності від стану та призначення даного зернового вантажу та інших причин.

Підприємства зі зберігання зерна включають такі суб'єкти, як елеватори, хлібоприймальні та борошномельні підприємства, крупорушки, комбикормові заводи, морські й річні термінали. Крім цього, ця група учасників може бути інтегрованою в аграрному підприємстві або виступати самостійною ланкою на ринку зерна.

На елеваторно-складську промисловість покладено такі основні обов'язки:

- приймати та обробляти зерно (очищати, сушити, вентилювати та ін.);
- довгострокове зберігати зерно (залежно від якості та його призначення);
- приймати від насінницьких господарств сортове насіннєве зерно, насіння трав, обробляти їх, зберігати, по-

стачати ними господарства;

- забезпечувати зерном необхідної якості переробні підприємства;

- забезпечувати населення країни продуктами переробки зерна;

- зберігати державні запаси на випадок неврожаю, стихійних лих та ін.

Стан та рівень розвитку елеваторно-складських потужностей має вагомим значення для функціонування зернової логістики. Через низький рівень інфраструктури збільшуються витрати на транспортування та зберігання зернових і борошна, обмежується експорт зернових, погіршується якість сировини та готової продукції, обмежуються можливості просування продукції [2].

Для вирішення цих завдань елеваторно-складська промисловість має у своєму розпорядженні необхідну технічну базу, яку залежно від цільового призначення, можна умовно розділити на три ланки.

Перша ланка – заготівельна. Її основні завдання: приймати зерно від хлібоздавачів, первинно очищати, сушити, формувати великі партії і зберігати до відпустки на залізничний транспорт, водний чи автомобільний. До першої ланки відносять лінійні (пристанційні, пристанські) та глибинні хлібоприймальні підприємства, що мають елеватори та склади. Такі підприємства розташовані у районі виробництва зерна, та його робота носить сезонний характер, оскільки переважна більшість зерна надходить протягом 20-30 діб, а відвантажують зерно протягом року. Лінійні елеватори розташовуються, як правило, на стику залізничних та автомобільних доріг, а також водних шляхів.

Друга ланка – проміжна. Тут здійснюють тривале проміжне зберігання зернових запасів або передають його з одного виду транспорту на інший. Ця ланка представлена в основному підприємствами, що здійснюють перевалку з

автомобільного та залізничного транспорту на водний. Для забезпечення безпеки тут зерно очищають, сушать і проводять інші технологічні операції. До другої ланки відносять базисні, фондові та перевалочні підприємства. У деяких випадках на підприємства цієї ланки зерно надходить безпосередньо від хлібоздавачів.

Третя ланка – кінцева. Тут зерно відпускають споживачам через виробничі та портові елеватори (на експорт). Виробничі елеватори знаходяться безпосередньо на території зернопереробних підприємств та забезпечують обробку та зберігання продовольчих партій зерна, призначених для подальшої переробки. Відмінною особливістю виробничих елеваторів є те, що крім загальних для всіх типів зерносховищ операцій з обробки зерна здійснюється підготовка до переробки відповідно до технології підприємства.

Переважає більшість зерна експортується морськими шляхами. Внаслідок цього, враховуючи збільшення експорту зерна в останні роки та загалом експортної орієнтації зернового ринку України, портові зернові термінали стали ключовим суб'єктом транспортно-логістичної системи [3]. Портові елеватори служать для відвантаження експортного зерна на морські судна. Основні операції, що виконуються елеваторами цього типу: прийом з залізничного та водного транспорту, підготовка експортних партій, короткочасне зберігання та відвантаження зерна на водний транспорт. Очищення та сушіння зерна мають допоміжний характер і можуть не проводитися. Портові елеватори зазвичай мають високу продуктивність транспортного обладнання.

Загалом система зберігання зернових запасів в останні роки зазнає структурних змін та розвивається у двох основних напрямках:

– великі агрохолдинги та корпорації розвивають мережу елеваторних потужностей, що забезпечуються сучасними технічними засобами, у тому числі із залученням іноземних

інвестицій. Такі сховища відповідають усім вимогам регламенту зернового складу та сертифікуються для надання послуг для зберігання;

– дрібніші сільгоспвиробники в умовах своїх підприємств впроваджують сучасні маловитратні системи зберігання, які недостатньо механізовані і можуть бути використані для короткочасного зберігання зерна.

За весь шлях, який зерно проходить від поля до споживача, відправники вантажу використовують один або кілька видів транспорту. Транспортування зернових здійснюється залізничним, автомобільним, морським та річковим видами транспорту.

Значний обсяг внутрішньодержавних перевезень зернових вантажів забезпечується залізничним транспортом. Оскільки зернові вантажі часто доводиться перевозити на великі відстані, щоб дістатися ділянок переробки або морських /річкових портів, залізничний транспорт, як правило, є менш дорогим видом транспорту.

Автоперевезення залишаються основним засобом транспортування із поля фермера на елеватор.

Експортування зернових вантажів відбувається із використанням морського транспорту різного дедвейту. Найефективнішим для здійснення експорту зернових вантажів морем є використання суден дедвейтом 70-100 тис. т, з якими перевезення стають дешевше на 15-20 %.

Все більшої актуальності набуває перевезення зернових вантажів річковим транспортом, маючи ряд переваг у порівнянні з перевезеннями залізничним транспортом і вантажними автомобілями. Насамперед, це нижча питома вартість перевезення 1 тонни вантажу. Крім того, щодо експортного транспортування, відзначено деякі організаційні переваги, пов'язані з менш трудомісткою роботою з партією зерна, що знаходиться в трюмі річкового судна, порівняно з дрібними партіями в

окремих вагонах залізничного складу та ще дрібнішими партіями у вантажних автомобілях.

Партії зерна, які призначені для внутрішньодержавного споживача, потрапляють у певні елеватори та зерносховища кінцевого покупця зерна та зернопродуктів для подальшої переробки або споживання. До кінцевих покупців зерна відносяться борошномельні, комбікормові, спиртові, крохмалопаткові підприємства, пивоварні та крупозаводи. Кінцеві покупці зернопродуктів представлені хлібопекарськими підприємствами, макаронними та кондитерськими фабриками, харчоконцентратними підприємствами та підприємствами громадського харчування, тваринницькими фермами та птахофабриками.

Крім того, частка продовольчого зерна для забезпечення внутрішніх потреб держави використовується для поповнення та оновлення стратегічних державних зернових запасів.

При експортному транспортуванні переміщення зернових вантажів продовжується через портовий елеватор, де відбувається формування (накопичення) товарних партій зерна, очищення/сушіння (за потреби), оформлення необхідної документації та завантаження на морське судно.

Подолавши шлях морем, зерно потрапляє на портовий термінал держави-покупця, де у зворотному порядку потрапляє на портовий елеватор (у разі потреби зберігання) або інший вид транспорту (авто-, залізничний та річковий види транспорту). Надалі, зерно потрапляє кінцевим покупцям зерна та зернопродуктів.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз зв'язків між суб'єктами ринку зерна та продуктів його переробки дозволив оцінити механізм функціонування логістики зернового ринку.

Список використаних джерел

- [1] Заец Н. А., Баева В. В., Захарченко О. В. Логістичне забезпечення розвитку ринку зерна // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 8. Частина 3. С. 25-30.
- [2] Бокій О. В. Тенденції розвитку логістичної складової інфра-структури ринку сировини хлібопекарської та борошномельно- круп'яної галузі // Экономика Крыма. 2013. № 2(43). С. 139-143.
- [3] Маслак О. Розвиток зернової логістики в Україні // Агробізнес сьогодні : журнал та мультимедійна платформа. 2016. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/7937-rozvytok-zernovoi-lohistryky-v-ukraini.html> (дата звернення: 15.05.2022).

Контактна особа: viktoriashtan@gmail.com В. Гусак